

УДК 81'2

ВИВЧЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Козаченко О. М.

Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, м. Сімферополь

У статті на основі теоретичного аналізу наукових досліджень визначено стан та основні методологічні й теоретичні підходи до розв'язання проблеми формування загальнолюдських цінностей, розкрито сутність і зміст поняття «загальнолюдські цінності», визначено потенційні виховні можливості іноземної мови як засобу формування загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: загальнолюдські цінності, вивчення іноземної мови.

Постановка проблеми. Розбудова української держави, ставить на порядок денний надзвичайно важливе і невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина і патріота. З огляду на це, побудова нового демократичного, гуманного суспільства, яке орієнтується на високі національні і загальнолюдські цінності, набуває, насамперед, виховного характеру. Особливо це стосується покоління майбутніх вчителів, якому в недалекому майбутньому відстоювати та примножувати здобутки нашої незалежності. Зараз, в умовах економічної кризи, відбувається інтенсивний процес соціальної і моральної деградації частини учнівської молоді, надмірного захоплення негативними формами комерційного бізнесу і низькопробною зарубіжною культурою. Відтак, притуплюються природні потреби в пізнанні, втрачається інтерес до чесної праці, знецінюються духовні ідеали. В контексті приєднання України до європейського освітнього простору, що надасть випускникам ВНЗ нових можливостей у підвищенні їх конкурентоспроможності на ринку праці, важливе місце займає питання модернізації вищої освіти і педагогічної зокрема. Стратегічним напрямком у запровадженні європейської системи освіти є розвиток професійної компетентності фахівця, в тому числі і педагога-філолога. У зв'язку з цим, дослідники головний акцент в умовах реформування освіти спрямовують на особистісний розвиток і саморозвиток студентів-філологів. Водночас, ВНЗ повинні забезпечити створення нових умов для підготовки сучасного фахівця, який водночас повинен мати фундаментальні знання, розвинені творчі здібності, здатність до самоосвіти. З огляду на викладене, актуальними є наукове розроблення і практичне забезпечення, по суті нової системи громадянського виховання, мета якого – сформувати у майбутніх викладачів комплекс громадянських якостей, потребу захищати інтереси України, реалізовувати свій особистісний потенціал.

Мета і завдання статті полягають в обґрунтуванні стратегії та розкритті тактики побудови курсу польської мови для студентів-філологів з урахуванням необхідності формування у майбутніх вчителів цілісної системи загальноєвропейських освітніх орієнтирів.

Аналіз літератури. У сучасній вітчизняній психолого-педагогічній науці значний внесок у дослідження проблеми загальнолюдських цінностей зроблено Б. Ананьєвим, О. Асмоловим, Б. Вульфівим, П. Гальперінім, Р. Гуровою, І. Дубровіною, В. Давидовим, Д. Ельконінім, І. Коном, О. Леонтєвим, А. Макаренком, Н. Менчинською, А. Мудриком, В. Мухіною, В. М'ясищевим, А. Петровським, С. Рубінштейном, В. Сухомлинським, Д. Узнадзе, О. Ухтомським, С. Шацьким, С. Хозе, П. Якобсоном та ін. Особливе значення у формуванні загальнолюдських цінностей має вивчення будь-якої мови, яка виступає засобом виховання (Є. Вінарський, П. Гальперін, М. Деркач, І. Зимня, О. Леонтєв, Г. Китайгородська, Ю. Пасов, Г. Рогова, В. Слободчиков, С. Шатілов, Л. Щерба та ін.).

Ціннісна орієнтація слугує своєрідним критерієм, фільтром у визначенні ставлення людини до матеріальних та духовних цінностей, системи установок, відстоювання принципів і переконань. Вона передбачає позитивне чи негативне значення об'єктів навколишнього світу для індивідууму чи суспільства і визначається не їхніми властивостями як такими, а їх місцем та наявністю в людській життєдіяльності інтересів і потреб, соціальних відносин, критеріями і способами оцінки цього значення, виражених в моральних принципах і нормах, ідеалах, установках і цілях. Цінності, безумовно є тим феноменом, котрий найтісніше пов'язаний з сферою потреб людини, так як певна система цінностей втілюється, опредметнюється в тих чи інших конкретних феноменах, пов'язаних з відповідними формами життєдіяльності, в яких і здійснюється оволодіння цінностями, їх поступове перетворення з явища „зовнішнього” у явище „для себе”, тобто відбувається переведення цінностей суспільних в цінності суб'єктивно значущі для самого індивіда. В наш час розгулу всездозволеності, втрати старих, непридатних для життя орієнтирів і тимчасового духовного бездоріжжя, важко переоцінити значення ціннісних орієнтацій як умови розвитку особистості, здатної до самостійного і відповідального вибору. З огляду на сказане, стає цілком очевидно нагальна необхідність створити нову систему цінностей, яка б слугувала орієнтиром у вихованні молодого покоління та громадян будь-якого віку. Така система загалом і кожен її структурний компонент зокрема, мають становити одне ціле, в якому об'єднуючим началом є духовність людини.

Традиційно багато уваги приділялося і приділяється виховному наповненню викладання іноземної мови, шляхом добору текстів мовою оригіналу певного змісту. Ця ідея є базовою для декларування такої педагогічної умови виховання студентів засобами іноземних мов, як інтеграція в навчально-виховний процес значних виховних можливостей навчальної дисципліни „Польська мова” використанням потенціалу соціокультурного компонента процесу вивчення іноземної мови. Вважаємо, що в цьому контексті доречною є думка про те, що об'єктивно навчання не може виховувати певні погляди, переконання, стосунки, якості особистості. Зміст виховної функції навчання полягає в тому, що вона надає цьому об'єктивно важливому процесові певної цілеспрямованості. Із вищесказаного випливає, що головною метою лінгвокраїнознавства в процесі виховання засобами вивчення іноземної мови разом з вивченням культури країни, мова якої вивчається та розумінням її змісту, є підвищення рівня загальної культури особистості, її естетичного розвитку, виховання смаку як емоційно-раціонального способу освоєння дійсності. Лінгвокраїнознавчий аспект навчання – це самостійний аспект

навчання іноземної мови (поряд з фонетичним, лексичним, граматичним та стилістичним), який відбиває національно-культурний компонент та естетичний зміст і форму мовного матеріалу. Кінцевою метою засвоєння цього аспекту виховання є формування у студентів цілісної системи уявлень про основні культурні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається, їх естетичне наповнення, що дозволяє студентам зрозуміти світогляд носіїв мови, поповнити власний соціальнокультурний та естетичний досвід особистості, формує в неї позитивну мотивацію та чуттєве переживання освоєння мовної інформації, виховує звичку та внутрішню потребу в оволодінні, вдосконаленні та реалізації набутих мовних умінь.

Стосовно процесу оволодіння іноземною мовою (польською зокрема) на початковому етапі, то основним змістом навчання є мовний матеріал і формування навичок володіння ним, що вимагає комплексності в організації такого матеріалу. Під комплексністю розуміємо факт представленості у матеріалі-об'єкті вивчення початкового етапу усіх аспектів виучуваної мови: фонетико-інтонаційного, лексичного, граматичного, лінгвокраїнознавчого. Важливим засобом формування загальнолюдських цінностей визнається іноземна мова у всій сукупності її культурологічних та виховних можливостей. Особливого значення набуває підготовка учнів міжкультурної комунікації, яка розуміється як рівноправна взаємодія представників різних спільнот з урахуванням їхньої самотності й своєрідності, що призводить до необхідності виявлення загальнолюдського на підставі порівняння досліджуваної (іноземної) і власної (рідної) культур. Саме через іноземну мову вповні виражається індивідуальність національних культур, їх тісний зв'язок із загальнолюдськими цінностями, дається уявлення про „європейську самосвідомість”, формуються навички міжкультурної комунікації.

У процесі вивчення іноземної мови відбувається формування позитивного ставлення до мови й духовних цінностей, норм, ідеалів, закріплених у ній, тобто, учні оволодівають не лише прагматичними знаннями, навичками й уміннями, а відбувається всебічний розвиток і освіта особистості, які формують у підлітків цінності, притаманні людям будь-якої національності, культури й релігії. Загалом, це переорієнтація освіти під час засвоєння іноземної мови зі „знання центричного на культуровідповідне.

Наступною важливою ознакою процесу організації початкового навчання є наявність позитивної мотивації. З цілого ряду психологічних досліджень відомо, що будь-яка людська дія причинно зумовлена і вмотивована необхідністю задоволення потреби, що її викликала (С. Л. Рубінштейн, О. О. Леонт'єв, О. В. Дашкевич, В. К. Вілюнас та ін.). Мотив – це те, що стимулює людину до здійснення тієї чи іншої дії. Так, наприклад, вивчення іноземної мови може визначатися мотивами пізнавального характеру (бажанням оволодіти новою мовою, читати літературу цією мовою, ознайомитись із культурою нації-носія). В цьому випадку для суб'єктів навчання характерною є внутрішня готовність, настанова на оволодіння мовою. Така мотивація робить навчання ефективним навіть за умови існування окремих методичних недоліків в організації навчання.

Підтримати позитивне ставлення до навчання часто буває досить складно. Специфічно побудоване початкове навчання може мати особливості, які негативно впливають на позитивну мотивацію. Така особливість, наприклад, може полягати у наявності невідповідності між тим, чого очікують студенти, розпочинаючи вивчати

іноземну (польську) мову, та тим, що вони насправді змушені робити. Розпочинаючи навчання, студенти очікують, що буде створено умови для швидкого занурення до світу мови, яка для них, природно, існує у формі мовленнєвої активності. На перше заняття вони приходять навчатися розмовляти, спілкуватись. Безперечно, вони з бажанням починають засвоювати те, що їм часто пропонує початковий етап. Однак, дуже швидко більшість студентів розуміє, що запропонований, наприклад, лексичний матеріал не може задовольнити навіть їхніх елементарних потреб у здійсненні комунікації. На заняттях майже не виникає ситуації спілкування (за винятком елементарних пояснень, а також окремих звернень викладача з проханням відповісти на нескладні запитання).

Тому немає нічого дивного у тому, що первинний запал поступово зникає, а саме це підтверджують результати наших особистих спостережень за процесом засвоєння мови. Щоб подолати згадані вище недоліки і зберегти зацікавленість студента навчанням, очевидно, необхідно ґрунтовніше підходити до процесу відбору навчального мінімуму початкового етапу. Такий відбір для початкового курсу польської мови проводився нами з урахуванням мети й особливостей організації навчального процесу. Оскільки останній передбачав створення умов для реального спілкування, лексичний мінімум повинен був відзначатись

1) наявністю достатньої для здійснення повноцінної комунікації кількості лексичних одиниць, характерних для усного діалогічного мовлення: слів-заповнювачів пауз, лексичних одиниць різних функціональних стилів, експресивно забарвлених слів, фразеологічних зворотів, еліпсів, кліше;

2) достатньою представленістю лінгвокраїнознавчої лексики;

3) наявністю емоційних варіантів, що відповідають потребам формування індивідуального мовлення кожного студента;

4) наявністю лексики на вибір, що відображає інтереси й запити студентів.

Такі принципово важливі для формування навчального словника засади сформульовано у результаті аналізу мети й завдань конкретного курсу польської мови та існуючого досвіду організації навчання лексики. Одразу зауважимо, що методика навчання іноземців (українців зокрема), які вивчають польську мову на університетських курсах, все ще обмежується лише окремими спостереженнями, якими викладачі-практики не вельми часто діляться на сторінках наукових часописів. Обмеженою є також кількість посібників, збірників вправ, словників для навчання польської мови, хоча останнім часом відбулися певні зміни на краще. Викладач польської мови як іноземної може спробувати самотужки долати існуючі проблеми, пов'язані із браком необхідної літератури (передусім польсько-українського словника-мінімуму), покладаючись на власну інтуїцію, досвід. У цьому зв'язку необхідно вказати на існування точки зору, згідно з якою власний досвід, інтуїція вчителя визнаються чи не найголовнішими чинниками процесу навчання. Зауважимо, що іноді такий підхід до організації навчання може виявитись досить вигідним і принести певні позитивні результати. Стосовно комунікативної компетенції зауважимо, що на її сформованість вказує наявність двох типів мовних здібностей. До таких здібностей належать усна реалізація, або мовлення і слухання (вміння сприймати), а також реалізація письмова, що включає вміння писати і читати.

На нашу думку, під час вивчення іноземної мови необхідно звертати увагу передусім на формування навичок мовлення, оскільки в процесі опанування

іноземною мовою саме мовлення, а не вміння писати й читати найчастіше використовується у міжлюдських контактах. До складу лексичного мінімуму, необхідного для організації початкового навчання, має входити достатня кількість одиниць, які найчастіше використовуються при побудові речень (наприклад, показники негативного ставлення, звертання, питальні займенники і т. п.), слова, за допомогою яких можна вказати на часові, просторові відносини, майнову приналежність, наприклад, *blisko-daleko, najpierw-potem, całość-część, należeć do*, а також такі елементи, за допомогою яких можна заповнити пропуски у висловлюванні, паузи хезитації, які виникають також внаслідок обмеженості знань у галузі лексики на початку навчання. До словника-мінімуму обов'язково повинні входити лексеми, які дуже часто вживаються у повсякденному мовленні (наприклад, назви основних продуктів харчування, засобів пересування, дієслова типу *kupić, płacić*), а також слова-назви реалій, притаманних країні, мова якої вивчається. На наш погляд, використання словника-мінімуму гарантує збереження об'єктивності у процесі відбору навчального матеріалу, оскільки згаданий словник укладено з урахуванням різноманітних принципів відбору лексики, у тому числі принципу комунікативної спрямованості.

Висновки. Таким чином, потребують подальшого вивчення наступні питання: розширення і збагачення системи критеріїв та показників формування загальнолюдських цінностей на уроках іноземної мови; реалізація принципів поступовості та послідовності у роботі з формування загальнолюдських цінностей у процесі вивчення іноземної мови; розробка індивідуальних програм формування загальнолюдських цінностей у ході навчання іноземної мови тощо.

Козаченко А. Н. **Изучение польского языка как важное условие формирования у будущих учителей системы европейских ценностей** // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т. 24 (63). – № 4. Часть 2. – С.274-278.

В статье на основе теоретического анализа научных исследований определено состояние и основные методологические и теоретические подходы к решению проблемы формирования общечеловеческих ценностей, раскрыто сущность и содержание понятия «общечеловеческие ценности», определены потенциальные воспитательные возможности иностранного языка как средства формирования общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: общечеловеческие ценности, изучение иностранного языка.

Kozachenko A. **Studying of the polish language as an important condition of formation at the future teachers of system of the european values** // Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series «Filology. Social comunicatios». – 2011. – V. 24 (63). – № 4. Part 2. – P.274-278.

Based on theoretical analysis of scientific research, the author describes the conditions and fundamental methodological and theoretical approaches connected with the solution of the problem of formation of human values. The article reveals the essence and content of the notion “human values of teenagers” and determines the potential educational possibilities of a foreign language as a means of formation of human values.

Key words: human values, learning foreign language.

Поступила до редакції 27.09.2011 р.